

บทที่ 4

ภาพสะท้อนชาวจีนอพยพผ่านสถาปัตยกรรมศาลเจ้าในกรุงเทพฯ

สมัยรัชกาลที่ 1 - 5

ในบทที่ผ่านมา ผู้วิจัยได้ทำการศึกษารูปแบบสถาปัตยกรรมภายในศาลเจ้าที่สร้างขึ้นระหว่างรัชกาลที่ 1 - 5 ในกรุงเทพฯ โดยพิจารณาประเภทตามภาษาพูดของกลุ่มชาวจีนที่สร้างศาลเจ้า สามารถแบ่งได้ 5 กลุ่ม คือ ศาลเจ้าแต้จิ๋ว ศาลเจ้าฮกเกี้ยน ศาลเจ้ากวางตุ้ง ศาลเจ้าไหหลำ ศาลเจ้าแคะ ทั้งนี้จากการศึกษารูปแบบทำให้สามารถตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับชาวจีนอพยพในกรุงเทพฯ ในช่วงเวลาดังกล่าว ได้ 2 ประการ ดังนี้

1. การสืบทอดรูปแบบสถาปัตยกรรมจากถิ่นกำเนิดของชาวจีนแต่ละกลุ่มภาษา

เราทราบดีอยู่แล้วว่า ชาวจีนอพยพในประเทศไทยตั้งรกรากกรุงเทพฯ มีทั้งหมด 5 กลุ่ม คือ ชาวจีนแต้จิ๋ว ชาวจีนฮกเกี้ยน ชาวจีนไหหลำ ชาวจีนแคะ และชาวกวางตุ้ง การแบ่งข้างต้นนี้เน้นที่ภาษาถิ่นของชาวจีนแต่ละ

กลุ่มเป็นหลัก ทั้งนี้นอกจากจะแบ่งตามภาษาพูดแล้ว เรายังรับรู้เอกลักษณ์ของชาวจีนแต่ละกลุ่มภาษาผ่านวัฒนธรรมด้านอื่นๆ เช่น อาหาร การแต่งกาย การแสดง การรับรู้ดังกล่าวสืบเนื่องมาจากชาวจีนแต่ละกลุ่มภาษามีการสืบทอดวัฒนธรรมของตนเอง

อย่างไรก็ตาม ดังที่ได้กล่าวไปในบทที่ 2 ว่า ภาษาถิ่นทั้ง 5 ภาษาใช้ในพื้นที่ที่แตกต่างกัน ซึ่งแต่ละพื้นที่ก็มีรูปแบบสถาปัตยกรรมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวด้วย ทั้งนี้ผู้วิจัยพบว่า ชาวจีนอพยพแต่ละกลุ่มภาษาในกรุงเทพฯ มีการสืบทอดงานสถาปัตยกรรมของตนเองด้วย

จากการศึกษารูปแบบสถาปัตยกรรมของศาลเจ้าจีนแต่ละกลุ่มภาษาในกรุงเทพฯ ที่สร้างขึ้นในช่วงรัชกาลที่ 1 - 5 พบว่า ศาลเจ้าของทุกกลุ่มภาษาแสดงเอกลักษณ์ของงานสถาปัตยกรรมจีน และสถาปัตยกรรมจีนพื้นถิ่น โดยเอกลักษณ์ของสถาปัตยกรรมจีน เช่น การหันด้านยาวของอาคารเป็นด้านหน้า ผนังที่เน้นความสมมาตร การจัดวางอาคารที่อยู่บนแกนสมมาตรในรูปแบบ 二 三 工 และ 丁 เป็นต้น ลักษณะที่กล่าวมา

เหล่านี้ เมื่อกลับไปเปรียบเทียบกับสถาปัตยกรรมจีนพบว่า เป็นลักษณะที่ปรากฏโดยทั่วไป นอกจากนี้ยังพบ ลักษณะสถาปัตยกรรมหลายประการภายในศาลเจ้าที่สะท้อนความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะกลุ่มด้วย

เอกลักษณ์ประการแรกคือ โครงสร้างรับน้ำหนักของศาลเจ้าทุกกลุ่มภาษาอยู่ในระบบที่เรียกว่า “ซาเหลียง” โดยพบว่า ระบบโครงสร้างรับน้ำหนักดังกล่าวเป็นที่นิยมในจีนตอนใต้เท่านั้น โดยเฉพาะมณฑล เจ้อเจียง ฝูเจี้ยน กว่างตง และไห่หนาน ซึ่งสอดคล้องกับชาวจีนอพยพในกรุงเทพฯ ที่ล้วนมีถิ่นกำเนิดจากจีน ตอนใต้ทั้งสิ้น

นอกจากนี้ ยังพบรูปแบบบางประการที่สัมพันธ์กับสถาปัตยกรรมที่พบในถิ่นฐานของชาวจีนเฉพาะ กลุ่มภาษา โดยสามารถสรุปได้ดังนี้

ศาลเจ้ากลุ่มชาวจีนแต้จิ๋ว สัมพันธ์กับรูปแบบสถาปัตยกรรมเฉาซ่านซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดชาน โถว ชานเหว่ย เจาโจว และเจี๋ยหยาง อันเป็นภูมิภาคของชาวจีนที่พูดภาษาจีนแต้จิ๋วในเมืองไทย โดยรูปแบบ ของศาลเจ้าจีนแต้จิ๋วในกรุงเทพฯ ที่แสดงถึงความสัมพันธ์กับท้องถิ่นดังกล่าว เช่น การแบ่งผนังด้านหน้าของ อาคารทางเข้าเป็นช่องๆ ภายในประดับประติมากรรมและจิตรกรรมเป็นภาพเล่าเรื่อง หน้าบัน 5 ธาตุ การซ้อน ด้หลังคา โดยหน้าบันจะซ้อนกันเป็นชั้นๆ เสมอ การทำสันหลังคาหน้าบันลาดชันให้โค้งมน และปลงยี่หลังคาประดับประดาด้วยรูปทูลกระหม่อม กว้างใช้เทคนิคเขียนฉื่อ และการประดับผนังภายใน เพื่อ ขาวบนผนัง เป็นต้น

ศาลเจ้ากลุ่มชาวจีนฮกเกี้ยน สัมพันธ์กับรูปแบบสถาปัตยกรรมหมิ่นหนานซึ่งพบได้ทั่วไปในจังหวัดจาง โจว ฉวนโจว อันเป็นบ้านเกิดของชาวจีนที่พูดภาษาฮกเกี้ยนในกรุงเทพฯ ลักษณะที่แสดงถึงเอกลักษณ์ สถาปัตยกรรมหมิ่นหนาน อาทิ ช่องหน้าต่างฉือหู่ซวง โครงสร้างไม้บนผนังด้านหน้าอาคารทางเข้าเพื่อระบาย อากาศ การทำหลังคาทรงสามเหลี่ยมหน้าจั่วซ้อนกันสองชั้น สันหลังคาที่แอ่นโค้งกว่าสันหลังคาใน สถาปัตยกรรมเฉาซ่าน การบากสันหลังคาเป็นหางนกนางแอ่นซ้อนกันสองชั้น ไม้เต็งเหลียง เทคนิคเขียนฉื่อ เสาศูลู่ การเขียนภาพยันต์แปดทิศ มังกร และคำมงคลบนไม้แป๋กไก่

ศาลเจ้ากลุ่มชาวจีนกวางตุ้ง สัมพันธ์กับรูปแบบสถาปัตยกรรมกวางฝูที่พบในเมืองกวางโจวหรือบ้าน เกิดของชาวจีนที่พูดภาษาจีนกวางตุ้ง โดยจะเห็นได้จากลักษณะอาคารทางเข้าที่มีเสาดและแปะสะลักจากศิลา แทนยกสูงที่ขนานประตูทางเข้า หน้าบันทรงสามเหลี่ยมหน้าจั่วที่บานผายกว่ากลุ่มอื่นๆ ประติมากรรม

กระเบื้องเคลือบสำเร็จรูปที่ประดับสันหลังคา งานประดับชาเหลือยที่มีทั้งแบบเรียบง่ายและประดับลวดลายอย่างวิจิตรบรรจง

ศาลเจ้ากลุ่มชาวจีนไหหลำ สัมพันธ์กับรูปแบบสถาปัตยกรรมกว้างผู้ที่พบในมณฑลไห่หนานซึ่งเป็นดินแดนบ้านเกิดของชาวจีนที่พูดภาษาจีนไหหลำ ดังจะเห็นได้จากการเจาะช่องหน้าต่างสี่เหลี่ยมผืนผ้าขนาดประตูของอาคารทางเข้า และอาคารประธาน การใช้หน้าบันทรงฟางเอ่อ โครงสร้างรับน้ำหนักที่ไม่มีการประดับมากนัก

ศาลเจ้ากลุ่มชาวจีนแคะ สัมพันธ์กับรูปแบบสถาปัตยกรรมเค่อที่พบในกว๋างตงหรือกล่าวให้เฉพาะเจาะจงคือ จังหวัดเหมยโจวซึ่งเป็นบ้านเกิดของชาวจีนแคะในกรุงเทพฯ ทั้งนี้เนื่องจากจังหวัดเหมยโจวมีอาณาบริเวณติดต่อกับพื้นที่ของชาวจีนที่พูดภาษาแต้จิ๋ว และหมิ่นหนานจึงทำให้มีรูปแบบบางประการของสถาปัตยกรรมทั้งสามกลุ่มในจีนมีลักษณะคล้ายกัน ลักษณะที่คล้ายคลึงกันดังกล่าวปรากฏหลักฐานในศาลเจ้าชาวจีนแคะในกรุงเทพฯ ด้วย โดยส่วนที่คล้ายกับสถาปัตยกรรมเฉาซ่านอย่างเห็นได้ชัด อาทิ ผนังอาคารทางเข้าที่แบ่งเป็นช่องๆ เพื่อประดับภาพเล่าเรื่องหรือภาพมงคล ส่วนลักษณะที่คล้ายทั้งสถาปัตยกรรมเฉาซ่าน

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

มูลเหตุที่ชาวจีนแต่ละกลุ่มภาษานำรูปแบบสถาปัตยกรรมแบบพื้นถิ่นของตนเองมาใช้ในการสร้างศาลเจ้าส่วนหนึ่งน่าจะสืบเนื่องจากความคุ้นเคยต่อรูปแบบอาคารที่นิยมทั่วไปในถิ่นกำเนิดของตนเอง นอกจากนี้ได้กล่าวไปในบทที่ 2 ว่า เมื่อชาวจีนอพยพเข้ามาในกรุงเทพฯ ได้ตั้งชุมชนตามกลุ่มภาษาของตนเอง เช่น ชาวจีนแต้จิ๋วอาศัยอยู่ทางลำเพ็ญ ในขณะที่ชาวจีนฮกเกี้ยนอยู่ทางตลาดน้อย เป็นต้น ดังนั้นเมื่อมีการสร้างศาลเจ้าประจำชุมชนขึ้น จึงไม่แปลกที่จะนำรูปแบบศิลปกรรมที่คนโดยทั่วไปในชุมชนรู้จักดีมาใช้ในการออกแบบศาลเจ้า นอกจากนี้ชุมชนเป็นแหล่งรวมคนจีนไว้หลากหลายอาชีพซึ่งน่าจะรวมช่างฝีมือไว้ส่วนหนึ่งด้วย

นอกจากความคุ้นชินกับงานศิลปกรรมในท้องถิ่นของตนเองแล้ว ยังอาจเกี่ยวข้องกับความต้องการรักษาอัตตลักษณ์ของกลุ่มวัฒนธรรมด้วย ซึ่งในที่นี้มีได้หมายถึงความเป็นจีนเท่านั้น ยังหมายถึงความเป็นกลุ่มภาษาของตนเอง ความรู้สึกดังกล่าวของชาวจีนแต่ละกลุ่มภาษาได้สะท้อนผ่านการร่วมตั้งชุมชนและสมาคมตามกลุ่มภาษา หรือการที่ชาวจีนเฉพาะกลุ่มภาษาใดภาษาหนึ่งร่วมสร้างศาลเจ้า

การสร้างศาลเจ้าสืบเนื่องมาจากการตั้งชุมชน ดังนั้น หากคนในชุมชนมีแนวโน้มรักษาความเฉพาะตัวของกลุ่มภาษาตน ศาลเจ้าอันเป็นตัวกลางหนึ่งที่จะเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างชาวจีนในชุมชนซึ่งพูดภาษาถิ่นเดียวกันจึงต้องแสดงความเป็นตัวตนของชาวจีนแต่ละกลุ่มภาษา ตัวอย่างหนึ่งที่แสดงแนวคิดดังกล่าวคือ การบูชาเทพเจ้าบางองค์ในฐานะเทพเจ้าประธานที่ปรากฏในบางกลุ่มภาษาเท่านั้น เช่น เทพเจ้าเป็นโถงวง และไต้ฮงกงจะได้รับการบูชาเฉพาะในกลุ่มชาวจีนแต้จิ๋ว ส่วนเทพสุ่ยเว่ยเซ็งเหียงเป็นเทพเจ้าของชาวจีนไหหลำ เป็นต้น ดังนั้นการให้ความสำคัญกับเอกลักษณ์เฉพาะกลุ่มวัฒนธรรมของตนเองจึงน่าจะเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ชาวจีนผู้สร้างศาลเจ้าเลือกรูปแบบศิลปกรรมที่แสดงถึงบ้านเกิดเมืองนอนด้วย

หลักฐานสำคัญประการหนึ่งอันเป็นเครื่องยืนยันถึงความพยายามของชาวจีนบางกลุ่มภาษาที่จะรักษา รูปแบบสถาปัตยกรรมอันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะกลุ่มคือ การจ้างช่างชาวจีนจากถิ่นกำเนิดที่ตนอาศัยอยู่ ดังปรากฏเป็นหลักฐานจารึกที่ศาลเจ้าโรงเจบุญสมาคคมซึ่งทำให้ทราบว่า ศาลเจ้าแห่งนี้มีการจ้างช่างนามว่า “อู๋ตันเจิง” (吳丹成) ซึ่งจากการศึกษาในบทที่ผ่านมาทำให้ทราบว่า เป็นช่างที่มาจากเมืองจีน โดยมีถิ่นพำนักอยู่ในเฉาหยาง อันเป็นถิ่นพำนักของชาวแต้จิ๋วอีกถิ่นหนึ่ง¹

นอกจากนี้ เรายังพบหลักฐานที่ศาลเจ้ากวางตุ้งด้วย โดยที่สันผนังอิฐพงานประดับประดาที่รวมที่
ตั้งทางด้านเกาะสลักภาษาจีนว่า “粵東星洲店造” (แปดตงซางเซ็งเอ็งเจวตง) ซึ่งแปลว่า “ร้านซางเซ็งเอ็งเจวตง
เป็นผู้ทำ”² ทั้งนี้ลักษณะอิฐที่เกาะสลักประดับสันผนังดูประณีตได้สัดส่วนเหมือนกับที่พบในกวางโจว ดังนั้น
แสดงให้เห็นว่า “ร้านซางเซ็งเอ็งเจวตง” คงอยู่ในเมืองกวางโจวนั่นเอง ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ศาลเจ้ากวางตุ้งแห่งนี้
คงมีการจ้างช่างจากเมืองกวางโจวซึ่งเป็นบ้านเกิดของชาวจีนกวางตุ้งด้วย ทั้งนี้ในกรณีของศาลเจ้ากวางตุ้ง
หรือศาลเจ้าก่วงฮิวเป็นกรณีหนึ่งที่น่าสนใจ เนื่องจากไม่พบรูปแบบที่แสดงถึงอิทธิพลจากภายนอก อาจ
เป็นได้ว่า กลุ่มผู้สร้างมิได้จ้างเพียงช่างเกาะสลักอิฐเท่านั้น แต่อาจจ้างช่างกลุ่มอื่นจากกวางโจวด้วย ลักษณะ
ดังกล่าวแสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างชาวจีนกวางตุ้งอพยพ และบ้านเกิดของตนเองอย่างใกล้ชิด

อย่างไรก็ดี จากการสำรวจและศึกษา ผู้วิจัยกลับพบว่า ถึงแม้ชาวจีนอพยพจะยึดแนวทางดังกล่าวในการสร้างศาลเจ้า แต่ขณะเดียวกันพบลักษณะศิลปะบางประการที่ไม่สัมพันธ์กับเอกลักษณ์ของกลุ่มชาวจีนผู้สร้างด้วย ซึ่งจะขอวิเคราะห์ให้หัวข้อถัดไป

¹ดูรายละเอียดในบทที่ 3

²ดูรายละเอียดในบทที่ 3

2. การเปิดรับวัฒนธรรมจากกลุ่มภายนอกของชาวจีนแต่ละกลุ่มภาษา

ศาลเจ้าจีนแต่ละกลุ่มภาษานอกจากจะสะท้อนรูปแบบสถาปัตยกรรมที่เกี่ยวข้องกับสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นที่พบในบ้านเกิดของแต่ละกลุ่มภาษาแล้ว ยังพบลักษณะบางประการที่แสดงให้เห็นถึงแรงบันดาลใจงานศิลปกรรมไทย และงานศิลปกรรมของชาวจีนต่างกลุ่มภาษาที่มาตั้งรกรากในเมืองไทยเช่นเดียวกัน

ศาลเจ้ากลุ่มชาวจีนแต้จิ๋วเป็นตัวอย่งแรกที่น่าสนใจ โดยพบรูปแบบของสถาปัตยกรรมไทย เช่น การยกฐานอาคารสูงและมีบันไดอยู่ด้านนอก อีกทั้งยังพบรูปแบบสถาปัตยกรรมหมิ่นหนาน และกว้างผู้ในให้หนาน อาทิ การเจาะช่องหน้าต่างที่ผนังของอาคารทางเข้า

ศาลเจ้ากลุ่มชาวจีนฮกเกี้ยน ปรากฏลักษณะของงานสถาปัตยกรรมเฉาซาน เช่น การแบ่งผนังของอาคารทางเข้าออกเป็นช่องๆโดยภายในประดับภาพเล่าเรื่อง สันหลังคาบากปลายค่อนข้างตั้ง ปลายสันหลังคาประดับพันธุ์พฤษาม้วน นอกจากนี้อิทธิพลดังกล่าวยังสะท้อนจากการใช้หน้าบัน 5 ธาตุ การประดับประตูที่ใช้ทั้งปั้นศิลาและสิงโตศิลา เป็นต้น ส่วนอิทธิพลสถาปัตยกรรมกว้างผู้ในกว้างใจคือ การประดับประติมากรรมรูปอาคารและบุคคลเต็มสันหลังคา

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

นอกจากนี้ยังพบรูปแบบสถาปัตยกรรมหมิ่นหนานด้วย ได้แก่ หลังคาที่มีหน้าบันสามเหลี่ยมหน้าจั่วซ้อนกันสองชั้นและหลังคาแอ่นโค้ง ส่วนสถาปัตยกรรมกว้างผู้ในกว้างใจมีปรากฏอิทธิพลเช่นกัน ดังจะเห็นได้จากงานประดับกระเบื้องเคลือบสำเร็จรูปจากเตาสีอวาน

ศาลเจ้ากลุ่มชาวจีนแคะ พบรูปแบบสถาปัตยกรรมเฉาซานและหมิ่นหนาน โดยลักษณะในกลุ่มแรก ได้แก่ หน้าบัน 5 ธาตุ สันหลังคาหน้าบันธาตุไฟที่แอ่นโค้งและปลายสันหลังคาประดับพันธุ์พฤษาม้วน การซ้อนชั้นหลังคาที่นำหลังคาหน้าบันธาตุไฟซ้อนบนหลังคาที่มีหน้าบันธาตุอื่น ๆ ส่วนอิทธิพลสถาปัตยกรรมหมิ่นหนาน อาทิ การเจาะช่องหน้าต่างที่ผนังด้านหน้าของอาคารทางเข้าและกรุหน้าต่างแบบฉื่อหู่ซวง

หลักฐานทางศิลปกรรมที่สะท้อนถึงการที่ชาวจีนแต่ละกลุ่มภาษาเปิดรับวัฒนธรรมจากกลุ่มอื่น สอดคล้องกับหลักฐานประเพณีการภายในศาลเจ้าที่ระบุถึงชาวจีนต่างกลุ่มภาษาด้วยเช่นกัน

ของอุทิศถวายเป็นศาลเจ้าได้จารึกถึงบ้านเกิดของผู้ถวาย ในหลายศาลเจ้า ผู้วิจัยพบนามสถานที่ซึ่งสัมพันธ์กับกลุ่มภาษาที่ดูแลศาลเจ้านั้นๆอยู่เท่านั้น อาทิ ศาลเจ้าเจียวเอ็งเปี้ยว ศาลเจ้าจุยโบเนี้ยว ซึ่งเป็นศาลเจ้าของชาวจีนไหหลำ โดยทั้งสองศาลเจ้าพบป้ายไม้ และระฆังที่มีจารึกกล่าวถึง “ฉงโจว” “ฉงฝู” และ “เหวินอี่” ซึ่งล้วนเป็นบ้านเกิดของชาวจีนไหหลำทั้งสิ้น³

อย่างไรก็ตาม จารึกที่พบบนของถวายในศาลเจ้าบางแห่งแสดงถึงการที่ชาวจีนกลุ่มภาษาอื่นมีส่วนร่วมอยู่ด้วย เช่น ศาลเจ้าเล่าปุ่นเถ่ากง ถนนทรงวาด เขตสัมพันธวงศ์ ศาลเจ้าแห่งนี้ตามประวัติสร้าง และได้รับการดูแลโดยชาวจีนแต้จิ๋ว ซึ่งสอดคล้องกับจารึกของป้ายไม้บางป้ายที่กล่าวถึงถิ่นกำเนิดของผู้บริจาคว่าอยู่ “เฉาอัน” (潮安) ซึ่งเป็นพื้นที่หนึ่งที่มีชาวจีนแต้จิ๋วอาศัยอยู่ กระนั้น ระฆังประจำศาลเจ้ากลับจารึกถึงชาวจีนอีกกลุ่มภาษาหนึ่ง ความว่า “หวงหยวนซุ่น ชาวหมู่บ้านอันเหยินหลี่ ตำบลถงอัน เมืองฉวนโจว มณฑลฝูเจี้ยน ได้อุทิศถวาย ระฆังใบใหญ่หนึ่งใบหนักสี่ร้อยกว่า ในปีเจี๋ยเซินแห่งรัชสมัยพระเจ้าเต้ากวาง” (ภาพที่ 4 - 1) ทั้งนี้ “ปีเจี๋ยเซินแห่งรัชสมัยพระเจ้าเต้ากวาง” คือ ปีพ.ศ. 2367 และเมืองฉวนโจวเป็นดินแดนบ้านเกิดของชาวจีนฮกเกี้ยน จารึกดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า ถึงแม้ศาลเจ้าเล่าปุ่นเถ่ากงจะสร้างโดยชาวแต้จิ๋วก็ตาม แต่คงมีชาว

จีนกลุ่มภาษาอื่นให้ความศรัทธาจากต่างถิ่น และถวายสิ่งของเป็นถวายเป็นการร่วม

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

³ ดูรายละเอียดในบทที่ 2

ภาพที่ 4 - 1 ระฆังภายในศาลเจ้าเล่าปุ่นถ้ำกง ด้านที่มี

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

ศาลเจ้าซิดเซียม่า แขวงสพระยา เขตบางรัก สร้างขึ้นในช่วงเวลาไม่เก่าไปกว่าพ.ศ. 2394 ซึ่งเป็น ศักราชจารึกที่เก่าที่สุดในศาลเจ้านั้น ศาลเจ้าแห่งนี้อยู่ในความดูแลของชาวแต่จิ๋ว แต่หลักฐานลายลักษณ์ อักษรที่พบในศาลเจ้าแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างศาลเจ้าแห่งนี้กับชาวจีนหลายกลุ่ม โดย ภาพทวาร บาลได้ปรากฏคำภาษาจีนถอดความได้ว่า “เนินกั้วกวางซึ่งมีบ้านเกิดอยู่ในว่ายบู๋เซียงในเขตเจียงไห่เป็นผู้วาด” (ภาพที่ 4 - 2) นามสถานที่ดังกล่าวอยู่ในจังหวัดซัวเถาซึ่งเป็นพื้นที่ของชาวจีนที่พูดภาษาแต่จิ๋ว แต่น่าเสียดาย ว่าไม่ปรากฏศักราชว่าช่างผู้นี้มาเขียนภาพดังกล่าวเมื่อใด ทั้งนี้ผู้วิจัยยังพบจารึกบนป้ายไม้จำนวนสองป้าย แสดงให้เห็นถึงชาวจีนอีกสองพื้นที่คือ “กวางฝู” (ภาพที่ 4 - 3) และ “ฉงฝูเหวินอี” (ภาพที่ 4 - 4) ซึ่งก็คือกวาง ใจในมณฑลกวางตุ้ง และไห่ซัวรวมไปถึงเหวินซางบนเกาะไห่หนานอันเป็นถิ่นอาศัยของชาวจีนที่พูดภาษา กวางตุ้ง และไห่หล่า ตามลำดับ ป้ายไม้ทั้งสองระบุปีศักราชแบบจีนเทียบได้กับ พ.ศ.2425 และ พ.ศ. 2429 อันอยู่ในสมัยรัชกาลที่ 5

ภาพที่ 4 - 2a ภาพทวารบาลในศาลเจ้าซิดเซี่ยม้า ภาพที่ 4 - 2b จารึกภาษาจีนบนภาพซึ่งระบุนามของช่างและบ้านเกิดเขตบางรัก

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงานลิขสิทธิ์

ภาพที่ 4 - 3 ป้ายไม้ภายในศาลเจ้าซิดเซี่ยม้า ระบุนามบ้านเกิดของผู้บริจาคว่า "กว้างฝู" (ภายในกรอบสี่เหลี่ยม)

มทาวัทถยาลัยฉิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

ภาพที่ 4-4 ขั้วไม้แกะสลักศาลเจ้าวัดเขียนมาวัดบูรพารามบ้านเกิดของผู้ประพันธ์ "หงษ์หรือ" (แกะสลักโดยศิลปินท้องถิ่น)

ได้กล่าวไปแล้วว่า ศาลเจ้าโรงเกือก เป็นศาลเจ้าของชาวจีนแคะ บนผนังของอาคารทางเข้าศาลเจ้าแห่งนี้ยังปรากฏงานปูนปั้นผสมจิตรกรรม ประเพณีจีนนั้นเปิดโอกาสให้ช่างเปิดเผยตนเองผ่านจารึกบนชิ้นงานได้ ซึ่งมีประโยชน์ต่อการศึกษาวิจัยในรุ่นหลังอย่างมาก สำหรับงานประดับผนังบนอาคารทางเข้านั้น จากจารึกที่พบบนผลงานแสดงให้เห็นว่าเป็นผลงานของช่างเพียงท่านเดียวซึ่งมีนามว่า “อู๋ตันเฉิง” (吳丹成) น่าสนใจว่าช่างท่านนี้ได้จารึกปีที่ท่านสร้างงานซึ่งเทียบได้กับปีพ.ศ. 2448 ตรงกับสมัยรัชกาลที่ 5 และยังสามารถเขียนนามบ้านเกิดของท่านไว้ด้วย คือ “เอาหยาง” อันเป็นถิ่นฐานของชาวจีนแต้จิ๋ว หลักฐานดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า ชาวจีนแคะมิได้จำกัดว่า ช่างที่จ้างจะต้องมาจากกลุ่มภาษาเดียวกับตน

งานศิลปกรรมและจารึกที่กล่าวมาข้างต้นแสดงให้เห็นว่า ถึงแม้ชาวจีนอพยพเหล่านี้จะมีความรักในวัฒนธรรมบ้านเกิดของตนเอง แต่ขณะเดียวกันก็เปิดรับวัฒนธรรมจากภายนอกด้วยเช่นกัน มูลเหตุหนึ่งน่าจะมาจากการที่ชุมชนชาวจีนโพ้นทะเลในกรุงเทพฯ มิได้ชุมชนปิดอย่างแท้จริง ซึ่งมีลักษณะเช่นนี้ตั้งแต่ยุคต้นกรุง

รัตนโกสินทร์ โดยได้กล่าวข้างต้นว่า ชาวจีนอพยพในกรุงเทพฯ ได้ตั้งชุมชนตามกลุ่มภาษาของตนเอง อย่างไรก็ตาม ไรก็ดี เราพบหลักฐานการแต่งงานระหว่างชาวจีนต่างกลุ่มภาษาตั้งแต่ต้นรัตนโกสินทร์ เช่น บุตรชายของหลวงอภัยวาณิช (จาด) ซึ่งเป็นจีนฮกเกี้ยน แต่งงานกับอำแดงฉุนซึ่งเป็นบุตรสาวของคหบดีชาวแต่จิว และอำแดงฉุนก็ย้ายมาอยู่เรือนฝ่ายชายซึ่งอยู่ในย่านชุมชนชาวฮกเกี้ยน⁴

การผสมผสานนี้มีมากขึ้นเรื่อย ซึ่งอาจสืบเนื่องมาจากจำนวนชาวจีนอพยพที่เพิ่มมากขึ้น ปัจจัยการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมทำให้การตั้งชุมชนแบบแยกกลุ่มภาษากันทำได้ยากขึ้น เช่น ในสมัยรัชกาลที่ 4 สำเพ็งนอกจากจะมีจีนแต่จิว ยังมีจีนอื่นๆ ด้วย อาทิ จีนกวางตุ้ง และจีนไหหลำ⁵

ปัจจัยอีกประการหนึ่งคือ ถึงแม้คนจีนจะให้ความสำคัญเรื่องภาษาถิ่นของตน แต่ก็ให้ความสำคัญเรื่องเชื้อตระกูลอย่างมาก ทั้งนี้ถึงแม้แซ่ของจีนจะเทียบเท่ากับนามสกุลของไทยก็ตาม แต่ก็มี ความแตกต่าง โดยคนที่ มีแซ่เดียวกันอาจมีจำนวนเรือนแสน แต่คนเหล่านั้นไม่จำเป็นต้องรู้จักกันและอาจอยู่ต่างมณฑลกันเลยทีเดียว⁶ เพราะมีแนวคิดสำคัญคือ หากแซ่เดียวกัน ก็หมายถึงมีบรรพบุรุษคนเดียวกัน⁶ ด้วยปัจจัยดังกล่าว คนจีนอพยพถึงแม้จะต่างภาษาพูดกัน แต่หากแซ่เดียวกัน ความแปลกแยกก็ย่อมลดน้อยลงด้วย ซึ่งนำไปสู่การซึมซับ

มทาวัททวิทยาสมัยศิลปากร สวางนลยสิทธิ์

วัฒนธรรมของจีนแล้ว ยังมีการรับวัฒนธรรมไทยด้วย โดยช่องทางหนึ่งที่ทำให้วัฒนธรรมไทยแพร่เข้าไปในชาวจีนกลุ่มต่างๆ ก็คือ การแต่งงาน เพราะเนื่องจากว่า ชาวจีนอพยพในไทย รวมไปถึงกรุงเทพฯ ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 24 จนกระทั่งถึงกลางพุทธศตวรรษที่ 25 นั้น เกือบทั้งหมดเป็นชาย ซึ่งมีผลทำให้แต่งงานกับหญิงชาวสยามเมื่อเข้ามาตั้งรกรากแล้ว⁷ นอกจากนี้ จากบันทึกของตะวันตกที่เดินทางเข้ามาในช่วงนั้นได้สะท้อนให้เห็นว่า ชาวจีนอพยพยินดีปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมสยาม⁸ อาทิ บันทึก

⁴พิมพ์ประไพ พิศาลบุตร, นายแม่, หน้า 93 - 101.

⁵ แนวโน้มเช่นนี้จะชัดเจนมากขึ้นในช่วงพุทธศตวรรษที่ 26 เป็นต้นมา ปัจจุบันนี้เหลือเพียงแต่จิวในย่านสำเพ็งที่ยังรวมตัวได้ดี. ข้อมูลดังกล่าว ดูใน วรรณคดี มหัทธโนบล, คือ "ฮากกา" คือ "จีนแคะ", หน้า 164.

⁶ แสวง รัตนมงคลมาศ, "อนาคตของสมาคมจีนในประเทศไทย," *ชาวจีนในประเทศไทย*, (กรุงเทพฯ: แพร่พิทยา อินเตอร์เนชันแนล หจก., 2517), หน้า 236 - 237.

⁷ จี. วิลเลียม สกินเนอร์ (เขียน), ชาญวิทย์ เกษตรศิริและคณะ (แปล), *สังคมจีนในไทย*, หน้า 129.

⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 131.

ของครอว์ฟอร์ด กล่าวว่า “คนจีน.....ยอมรับนับถือพระพุทธศาสนา เข้าวัดสยาม และตักบาตร”⁹ ส่วนกุตสลาฟ กล่าวว่า คนจีน “ชอบอย่างมากที่จะทำตามพิธีการต่างๆทางศาสนา (ของคนไทย) โดยสิ้นเชิง”¹⁰

ในส่วนลูกหลานชาวจีนอพยพที่เกิดและเติบโตในกรุงเทพฯ นั้น ด้วยปัจจัยที่ห่างไกลจากแหล่งวัฒนธรรมเดิมของบรรพบุรุษ ประกอบกับมีโอกาสที่จะรู้จักหรือสัมผัสกับวัฒนธรรมอื่นๆที่ไม่ใช่ของกลุ่มตน เช่น วัฒนธรรมสยาม หรือของจีนกลุ่มภาษาอื่น ก็ยิ่งจะทำให้มีการรับวัฒนธรรมอื่นๆเข้ามาผสมผสานกับ วัฒนธรรมกลุ่มภาษาเดิมของตนด้วย ในงานศึกษาของนักวิชาการบางท่านเกี่ยวกับการซึมซับวัฒนธรรมไทย ของชาวจีนอพยพพบว่า ผู้สืบสกุลรุ่นที่สามของชาวจีนอพยพโดยทั่วไปแล้วเป็นไทยในด้านวัฒนธรรม¹¹ และดูเหมือนการผสมผสานเช่นนี้จะยิ่งทำให้ลูกหลานชาวจีนอพยพมีความห่างไกล หรือไม่รู้จักวัฒนธรรมบรรพบุรุษ ของตนมากขึ้นทุกที ปัจจัยดังกล่าวอาจมีผลต่อการบูรณปฏิสังขรณ์ศาลเจ้าที่สร้างมาตั้งแต่ต้นกรุงรัตนโกสินทร์ คือ มีการซ่อมแซมจนเปลี่ยนแปลงรูปแบบ เนื่องจากลูกหลานชาวจีนผู้ดูแลศาลเจ้าต่อมาจากบรรพบุรุษมิได้ยึดติดกับรูปแบบศิลปะท้องถิ่นของบรรพบุรุษตนแล้ว

มทาวิทยาลัยศิลปะปากกร สงวนลยสิทธิ์

หลักฐานทางศิลปกรรมภายในศาลเจ้าทั้ง 5 กลุ่มภาษา ได้แสดงให้เห็นว่า ชาวจีนอพยพนอกจากจะมีการสืบทอดวัฒนธรรมทางภาษา อาหารการกิน การละเล่น การแสดงจากท้องถิ่นของตนแล้ว ยังมีการสืบทอดรูปแบบศิลปกรรมจากบ้านเกิดด้วย โดยเหตุผลหนึ่งนั้นอาจเป็นเพราะความคุ้นชินกับรูปแบบสถาปัตยกรรมที่แพร่หลายในภูมิภาคนี้ของตนเอง นอกจากนี้ก็อาจเกี่ยวข้องกับความพยายามรักษาเอกลักษณ์ของกลุ่มภาษาตนด้วย

⁹ John Crawford, *Journal of An Embassy to the Courts of Siam and Cochin China*, (Kuala Lumpur: Oxford University Press, 1967), P.450.

¹⁰ Charles Gutzlaff, *Journal of Three Voyages along the Coast of China in 1831, 1832, and 1833, with Notices of Siam, Corea and the Loo-Choo Islands, to Which is Prefixed and Introductory Essay on the Policy, Religion, etc., of China*, (London: Thomas Ward and Co., 1840), P. 72. อ้างถึงใน จี. วิลเลียม สกินเนอร์ (เขียน), ชาญวิทย์ เกษตรศิริและคณะ (แปล), *สังคมจีนในไทย*, หน้า 131.

¹¹ จี. วิลเลียม สกินเนอร์ (เขียน), ชาญวิทย์ เกษตรศิริและคณะ (แปล), *สังคมจีนในไทย*, หน้า 135.

อย่างไรก็ดี ในขณะเดียวกัน เราพบรูปแบบที่สัมพันธ์กับแรงบันดาลใจจากภายนอก เช่น อิทธิพลศิลปะไทย และรูปแบบที่พบในงานสถาปัตยกรรมของชาวจีนกลุ่มภาษาอื่นๆ น่าสังเกตว่า จารึกในบางศาลเจ้ามีลักษณะที่คล้ายกันคือ แสดงถึงการทำบุญของชาวจีนต่างกลุ่มภาษา ลักษณะเช่นนี้ได้แสดงให้เห็นว่า ชุมชนชาวจีนอพยพมิได้เป็นชุมชนปิดอย่างเต็มที่ ซึ่งสอดคล้องกับสภาพสังคมของชาวจีนอพยพในกรุงเทพฯ ที่มีการขยายชุมชนจนท้ายที่สุดอยู่รวมกันกับชาวสยาม หรือชาวจีนกลุ่มอื่น รวมไปถึงการแต่งงานกับคนจีนต่างกลุ่มภาษา หรือชาวสยาม

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์